

Deklarasyon sa Nagkahiusang Nasod mahitungod sa Katungod sa Katawhang Lumad kalambigit sa katungod sa Yuta, Teritoryo ug Bahandi

Mga ritwal sa kalasangan sa Karen nga komunidad sa amihang Thailand

Ang mga kalumaran dunay tino nga espiritwal nga relasyon sa ilang tradisyonal nga mga kayutaan, teritoryo, katubigan ug mga bahandi, ug duna silay katungod nga mamentinar ug mapakusog kini nga relasyon.

Artikulo 25

Pagpatitula sa yuta sa Buhid Mangyan sa Mindoro Island, Philippines

Ang mga kalumaran dunay katungod nga panag-iyahon, mapalambo ug mokontrolar ang ilang kayutaan, teritoryo ug mga bahandi nga ilang lumadnong gipanag-iyahan o nabaton alang sa lainlaing mga katuyoan. Ang mga estado angayang legal nga maila ug maprotektahan kining katungod pinaagi sa pagrespeto sa mga lumadnong kustumbre, tradisyon ug sistema sa land tenure. Ang maong pag-ila ug proteksyon angayang mapahigayon pinaagi sa dili makiusa, abli ug walay lipod-lipod nga proseso ug dunay bug-os ug epektibong partisipasyon ang mga kalumaran

Artikulo 26, 27

Paglantaw sa plantasyon sa palm oil gikan sa hangin

Ang mga estado angayang dunay epektibong mekanismo ug balaod aron mapugngan ang paghikaw sa mga kayutaan, teritoryo, ug bahandi ug pugsanog asimilasyon ug pagguba sa kultura sa mga lumad. Ang mga kalumaran dili pagatangalon sa ilang kayutaan pinaagi sa kusog o pagabalhinon nga wala ang ilang gawasnon, pasiunang pagtugot ug kasayoran daan.

Kon mahikawan ug mga kabtangan, ang mga kalumaran dunay katungod nga magmulo sama sa makataronganong danyos sa porma sa yuta, mga teritoryo ug mga bahandi nga susama ang bill ug kalidad ug kon posible, pagbalik sa ilang lugar. Ang danyos angayang pagadesisyonan nga duna silay bug-os ug epektibong partisipasyon.

Artikulo 8, 10, 28

“Ang kayutaan ug mga teritoryo nga atong ginapuy-an usa ka natural nga gasa sa atong magmumugna ug legasiya alang sa sumusunod nga mga henerasyon. Ug bisan unsa ka maayo ang rehabilitasyon (pagbuhi og usab) ug programa sa resettlement (paghatag pag-usab og kapuy-an), dili mapulihan ang mga gasa nga atong nadawat gikan sa atong yuta.”

- Lumulopyo sa Naga, North-east India
nga apektado sa Mapithel Dam

Lugar sa pagproseso sa bulawan sa open-pit nga mina sa Cordillera, Pilipinas

Ang mga kalumaran dunay katungod nga amumahon ug protektahan ang kinaiyahan ug ang produktibong kapasidad sa ilang mga kayutaan, teritoryo, ug bahandi. Ang mga estado kinahanglang momugna ug moimplementar ug mga programa sa pag-abag alang sa nianang pag-amuma ug proteksyon. Kinahanglan sab nilang ipaneguro nga dili mabutang ang mga makadaot nga mga materyales sa mga kalumaran nga wala ang ilang gawasnon ug pasiunang pagtugot, ug kasayoran daan. Kon maapektohan og mga makadaot nga materyales, kinahanglang maimplementar ang pagmonitor ug pagpahibalik sa panglawas sa mga kalumaran, nga napalambo sa apektadong katawhan.

Artikulo 29

Gimilitarays nga esya sa Chittagong Hill Tracts, Bangladesh

Walay pagatugotan nga mga kalihokang militar sa mga kayutaan o teritoryo sa mga kalumaran nga wala ang ilang gawasnon ug pasiunang pagtugot ug kasayoran daan o kaha ang ilang hangyo.

Artikulo 30

Mga litrato sa Naga, Batang Buhid/Mangyan sa Mindoro Island, Philippines
Hagdan-hagdaning humayon sa Bensue, Iligan, Cordillera, Philippines

Tinubdan sa mga foto: Christian E. Ems, AIPP Archives

Paghawan sa kalasangan para sa plantasyon sa goma sa Yeav, Cambodia

Ang mga kalumaran dunay katungod nga madeterminar ang mga estratehiya alang sa kalamboan sa ilang mga kayutaan ug bahandi. Kinahanglang makakuha sa ang mga estado og gawasnon, pasiunang pagtugot, ug kasayoran daan sa mga kalumaran ayha aprobahan ang unsa mang proyekto nga makaapekto sa ilang mga kayutaan ug bahandi, partikular kadtong lambigit sa paggamit sa mineral, katubigan og ubang mga bahandi. Ang mga estado kinahanglang mohatag og makiangayon nga pagtagad alang sa nianang mga kalihokan ug mohimo og angayang mga lakang aron mapugngan ang kinaiyahan, ekonomikanhon, katilingbanon, kulturahanon ug espirituhanong epekto niini.

Artikulo 32

Gilimbo sa:
Asia Indigenous Peoples Pact (AIPP)
108 Moo-5, Tambon Sanpranit, Amphur Sarasil
Chiang Mai 50210 Thailand
www.aippnet.org

Gilhubad sa Elinisaya sa:
Kusog sa Katawhang Lumad sa Mindanao (KALUMARAN)
Bala'k Lumad, Del Pilar Ext., Bellaria Village
Agdao, Davao City 8000 Philippines
kalumaran@yahoo.com